

եւ նոր հետաքրքրութեան ծաւալը շատ ընդարձակվել են եւ առաջ են եկել բազմաթիւ հարցեր, որոնց բնութիւնը պահանջում է գործողներ, պահանջում է ժամանակ եւ փող: Պրոֆ. Մարքիր ճառի մէջ, որ խոսեց այս գաբնանի դիտարկողական պաշտպանելու միջոցին, ցաւ է յայտնում որ մինչեւ այժմ գայութիւն չունի մի գիտնական ընկերութիւն, որ նպատակ դրած լինէր Հայաստանի եւ Վրաստանի հնագիտական ուսումնասիրութիւնը միջոցաւ այդ ուսումնասիրութիւնը խոստանում է շատ կարելիոր հետեւանքներ թէ անսական եւ թէ նոյն իսկ գործնական տեսակետից: Ի վերջոյ՝ «Մշակ» կը յանդիպի այն ուղիղ եղբակացութեան որ Անգլոփոփազ պէտք է նպատակ կազմելու այն ընկերութիւնը, որուն նպատակն է բլլալու է Անգլոփոփազի ուսումնասիրութիւնը: Այսպէսով կովկասը, թէ Արեւելեան բաժնին իւր երախտագիտութիւնն յայտնած կ'ըլլայ, եւ թէ նաեւ երկրին մեծ օգուտ կ'ընէ, որ դեռ կարօտ է ուսումնասիրողներու բազմաթիւ խմբերու գործունէութեան: Թէ եւ այսպիսի ընկերութեան մ'անհրաժեշտութիւնն Պետերբուրգի հայ գաղթական համայնութեան բանիմաց անձնաւորութեանց չըլնանին մէջ ճանչցուած է, առկայ գործնական ելք մը դեռ չի խոստացուիր: «Մշակ» կարծեմք՝ այժմէն իսկ ձեռնարկելու է այն գործին՝ որով պիտի պատուի ապագայ ընկերութիւնը, եւ առ այս՝ խորհուրդ կու տայ՝ Տիգրէի եւ Բագուի մէջ հաւաքել մեծածախական գումար մը եւ դրել Համալսարանին, որով կը գիւրաւայ այժմէն իսկ անգլական գիտնական հետազոտութիւնները կատարելու: Այս կարծեմք մենք ալ, ինչպէս ուղիղ խոսմանս առաջին քայլն է, որուն նպատակն՝ ամէն ճշմարիտ ազգասիրի բարոյական պարտքն է:

ՕԳՏԱԿԱՐ ԳԻՏԱԿԱՆ ԳԵՆԵՐԱԿԱՆ

— Գնումն հրապարակելու է: Անգլիական ընկերութիւն մը՝ Մերքիտիլի Պոպկոմսոնայէտը հրապարակը 250.000 գուլտի գնած է վերջերս: Հրապարակն խառնարանին մէջ՝ կ'ընտրի թէ ծծմբոյ ամենամեծ խաւերը գտնուին:

— 1899 Գաբնայ Գաբնայ (critique) օրը կը համարին շատ փորձողներու Նոյ. 13ը, վասն զի նոյն օրն «երկիրս պիտի կործանին», այնու որ Բիելեան գիտաւորն երկրիս ճամբան պիտի կտրէ: Սակայն ամեն վախն արդարացի չէ: Բիելեան գիտաւորը 1846ին քայքայած է, հետեւաբար ինք չէ երկրիս ճամբան կտորղը, այլ Անգլոմերիտներուն երամը, որոնց ճամբուն վրայ հաւանականաբար այս կամ այն գիտաւորն ալ կ'ընթանայ: Բաց աստի Բիելեան գիտաւորն ընկերներուն ալ պիտի հանդիպի երկրիս Նոյ. 27ին, սակայն այս շատ չափ՝ սլացիկ աստղաց հիւնակ եւ անանկու արժանի տեսարան մը պիտի ներկայացնէ:

— Գոռնայի պարիլերէն լրբիլերէն: Անհաւատարմ արդիւնք յառաջ բերող՝ գոռնայի տպագրութեան նոր մեքենայ մը հնարած է Իվան Օրլովը՝ գլխաւոր ճարտարապետ եւ Պետերբուրգի պետական տպարանի տեսուչը: Արդէն իսկ ընկերութիւն մը կազմուած է այս մեքենան լրագրաց եւ գրող գոռնայի պատկերաց տպագրութեան համար շահագործելու: Ցայժմ գոռնայի տպագրութեան համար հարկ էր գոյներն հետգնետէ գործածելու առաջնոյն շարժալու սպասելն եարբ: Օրլովի մեքենան՝ գլանի (Cylinder) մէկ դարձմամբ պատկերին բոլոր գոյներն համաժամանակ կը տպագրէ: Պատկերին հարկաւոր եղած գոյներուն թուոյն համեմատ, առանձին առանձին տախտակներ (Platte) գլանին կոր մակերեսութիւն վրայ կարգաւ կը գետնադրուին: Չափ գլանի մը՝ այս տախտակներուն հարկաւոր ներքի մեծ գլանին դարձած միջոցին կը հայթաթէ: Այս բոլոր տախտակներն մին միսեն ետեւ իրենց գոռնայի գծագրութիւնը կը գործուն պատկերը տպող գլանին (Compositionsvalze) վրայ, եւ այս վերջինս ալ բաղադրուած գոռնայի պատկերը թղթին վրայ կը հաղորդէ: Մեքենային ետեւութիւնն է ուրեմն որ գոյներն հասարակաց մակերեսութիւն մը վրայ հետգնետէ կը գործուն, որմ ետքը վերականգնալու թղթին վրայ կը տպուին: Մեծ գլանը՝ քսաներորդական վայրկենին մը մէջ շրջան կ'ընէ եւ այս միջոցին ներքի տախտակները կը մատակարարուին եւ իրենց պատկերն յառաջ կը տանին: Չեւր բերուած արդիւնքը մեծ կատարելութիւն ունի եւ գոյներու քանակութիւնն ամենեւին տարբերութիւն չունի մեքենային համար: Լուստին Nature լրագիրը՝ որ առաջին անգամ այս բոլորը կը հրատարակէ՝ այս մեքենան՝ գոռնայի տպագրութեան համար գարագալուս կազմող կը համարի:

ՊԵՐՍԻԱՆ ԵՐԱՐԱՐՈՒՄ

Վիեննա, 26 Հոկտեմբեր 1899:
Անգլիա - Տրանսիլա: Վերջապէս Չեմբրլէյն յաղթանակեց. որուն, արդեւ Տրանսիլալի. — բայց ոչ. ընդդէմ թագմաթի խաղաղասիրաց եւ նոյն իսկ Վիկ-

տորիա, արեգարդ Թագուհւոյն կամաց՝ ուզածն կրցաւ յառաջ բերլ. այս է առ այժմ՝ տարած յաղթանակը: Պատերազմն սկսաւ, որուն միակ պատճառն է Ձէմբըրլէյն. Անգլիա դեռ ցայսօր պատրաստուած չէ. Ձէմբըրլէյն կարծեց որ պոռոտախօսութեամբ կրնայ զՏրանսվալ վախցընել և ուզածն կատարել տալ, մանաւանդ որ Տրանսվալ մեծամեծ զոհողութիւններով զինած էր իւր շատ պահանջմանց, սակայն ցատով տեսաւ իւր յուսակաւ բլլալը, ընդ հակառակն Բուրերը (Boer կարդա՛ թոռք և ոչ պօթք) չտեսնուած համարձակութեամբ վերջնագիր մը դրկեցին Անգլիոյ՝ իւր զօրքերը 48 ժամու միջոցին մէջ սահմաններէն ետ քաշելու, ապա Թէ ոչ Թշնամութիւնք կը սկսին: Այսպիսի զոռոզ պահանջման՝ զոռոզագոյն Անգլիան չէր կրնար տեղի տալ. սակայն արագաշարժ Բուրերը քանի մ'օրան մէջ իրենց Թուոյն համապատասխան 50—60.000 բանակ մը կրցան ոտք հանել և Թշնամոյն սահմանն անցնելով այսօր դեռ զօրավար Ժուբերի առաջնորդութեամբ յառաջ կը քալեն արդէն իսկ քանի իր կարեւոր քաղաքներ ձեռք անցուցած են. այսպէս Նիու-Քէտլ, Դրնդի են և կարեւորագոյն կիրճեր ալ ամրացուցած են: Ստոյգ է երկուս անգամ Անգլիացից հեռագիրներն իրենց տարած յաղթութեանց անեղիսր տուին. սակայն քանի մ'օրէն իսկ բուն ճշմարտութիւնն երեւան ելաւ. երկու երեք անգամ պարտեալ Թշնամի մը չի կրնար յառաջ քաշել և նորանոր յարձակումներով նոր ամրացմէր գրաւէր. Անգլիացից տարած յաղթանակներն Բուրերուն յառաջախաղաց մէկ փոքր զնդին միայն դէմ էին, որ ունէր հազիւ 400 հոգի և 7 թնթանոթ. սինչ Անգլիացիք ունէին 4000 հոգի և 18 հեռածիզ թնթանոթ: Անգլիացիցմէ բազմամթիւ պաշտօնակալաց և զօրավար Սիմընի անկմանէն զատ գերի բռնուած են բազմամթիւ պաշտօնակալներ և նոյն իսկ ամբողջ Գոկատ մի հուզար ձիաւորաց: Այս իրենց յաղթած (") օրը պատահած է: Իրենն առ այժմ՝ այս վիճակին մէջ են, և Անգլիացից համար ոչ այնչափ նպաստաւոր:

Տարակոյս չկայ Անգլիա ի վերջոյ իւր անագին զօրութեամբը պիտի կարենայ իւր

դիմացի փոքր պիտոյեանն ընկնել, սակայն պիտի չկարենայ երկայն ատեն ցնծալ, Բուրերն իրեն հանգիստ մատու ժամանակ պիտի չժողոճն. այս դասն առաւ արդէն Անգլիա 1881—1884 թուականներուն: Խնդիր կը մնայ Թէ արդեւք ի դիպուածի որ Տրանսվալ մէկ երկու անգամ կարգաւորեալ դաս մը տայ Անգլիացից, — արդեւք եւրոպական պետութիւնք պիտի չմիջամտեն իրաց տես գտ մը որոշելու համար: Յորչափ Անգլիացից աշխարհիս չորս կողմն հռչակած յաղթութեանց անեղիսները կը լսուէին պետութիւնք չէզոք դիրք մը կը պահէին, բայց այսօր՝ որ այս յաղթութեանց ճշմարիտ նշանակութիւնն երեւան ելաւ և Բուրերու ռազմագիտական ճարպկութիւնը տեսնուեցաւ՝ Եւրոպական պետութեանց այս վերջոյս տաժած համակրանքն բուռն կերպարանք մը կ'առնու: Անգլիա ճանչնալով իւր այս անշապատ դիրքէն ոսոխ պետութեանց օգուտ քաղելու հնարաւորութիւնը՝ մեծ փութով Զիբըրալտարի նաւատորմին մէկ մասն Բէյրութ դրկեց, և մեծ ճգամը զինքն ու ցորեկ աշխատելով՝ իւր պահեստի մեծ նաւատորմիդը կը պատրաստէ՝ զոր պիտի դրկէ — Պարսից ծոցը: Այս վերջին հաւանականութիւնս այն չափով անելի եւս կը հիմնուի՝ որ չափով որ Ռուսիոյ Պարսից ծոցին մէջ նաւահանգիստ մ'ունենալու փափաքն օրէ օր լսելի կ'ըլլայ:

Առատրիա: Ինչպէս ծանօթ է՝ կոմս Թուն իրմէ պահանջուած Ausgleichի ծանր գործը § 14ին ձեռք լուծելէն ետեւ՝ տեղի տուաւ հօրազգունի մը, որմէ պիտի պահանջուէր Դէխերու շնորհուած լեզուաց օրինաց բարձումը, են: Տագնապն երկարատեւ եղաւ և հազիւ երկու շաբթէ վերջը կոմս Կլարի Ետայէրմարկի կուսական իւր նախորդ Կոլեցեալներէն բախտաւորագոյն գտնուելով կրցաւ նոր պաշտօնարանը զուարել. որ մեծաւ մասամբ պետական պաշտօնէիցմէ կազմուած ըլլալուն “Պաշտօնէիցպաշտօնարան”, (Beamtenministerium) կոչուած է: Նոր պաշտօնարանիս մէջ կը մնան միայն Ասպետ Վիտէկ՝ երկաթուղեաց, և կոմս Վելզէրսայմը՝ պատերազմի նախարարները, նոր են Ասպ. Կէօրբէրներքն գործոց. Ասպ. Կինդինգէր՝ արդարութեան. Ասպ. Հարտէլ՝ կրօնի. Դիկտ.

Կնիագորուցիկ՝ ելեմտից. Դկտ. Շտի-
բրալ առեւտրոյ իսկ Ասպ. Խլենդովսկի
Գալիցիայի նախարար: Կոմս Կլարի նա-
խագահութեան հետ ստանձնած է նաեւ
երկրագործութեան նախարարութիւնը:
Այս նոր պաշտօնարանին առաջին գործն
եղաւ Խորհրդարանն իւր մեծելութենէն ի
կեանս կոչել, որ բացուեցաւ ամսոյս 18ին:
Ամսոյս 17ին Կոմս Կլարի իւր պաշտօնա-
րանովն՝ յատուկ յայտարարութեամբ մը
վերցոց այն լեզուաց օրէնքը, զոր Կոմս
Բալանի հրատարակած էր, եւ որ այնչափ
ատեն Գերմանացոց գրգռութեան եւ Խոր-
հրդարանի մեծելութեան պատճառ եղած
էր: Ալեխերն ասոր վրայ բաական դրդա-
լից հակացոյց մը կատարեցին Պրագ իրենց
մայրաքաղաքին հրապարակին մէջ:

Բուրգալիս: Անցեալ ամսոյն վերջին
օրերը Բուլգարիոյ Փերդինանդ իշխանը
Վիեննա այցելեց եւ արցունեացմէ մեծ
շքով ընդունուեցաւ՝ ընակելով նաեւ կայ-
սերական պալատը: Փերդինանդ իշխանին
այս այցելութիւնն վերջին տարիներս Բորիս
գահաժառանգին օրթոտոքս ըլլալովն երկու
պետութեանց մէջ յառաջ եկած պաղու-
թիւնը փարատելու մեծապէս նպաստեց:
Ամսոյս երկրորդ շաբթոն մէջ Բուլգարիա
ալ ունեցաւ պաշտօնարանի փոփոխու-
թիւն մը, մինչեւ որ 13ին Իվանըֆ յա-
ւողեցաւ նոր պաշտօնարանը կազմել, որուն
անդամ են Ռատտսլաւով Ներքին գործոց,
Վաշոֆ կրթութեան, Տենէֆ՝ ելեմտից,
Յակովիչ՝ առեւտրոյ, Տոնցէֆ՝ հասարակաց
գործոց, Պեշէֆ՝ արդարութեան, Պապրի-
կով՝ պատերազմի նախարար: Իվանըֆ
ստանձնած է նաեւ արտաքին գործոց նա-
խարարութիւնը:

Սնրբիս: Վերջապէս աւարտեցաւ
այն դատաստանն՝ որով Միլան հրաժա-
րեալ թագաւորն եւ այժմեան սերբիական
բանակին բացարձակ զօրավարն՝ ուզեց ար-
մատականաց զօրութիւնը կտորել եւ յա-
ւողեցաւ իսկ, մշտնջենաւոր արատ մը
դրոշմելով սերբիական արդարութեան
վրայ: Ամբաստանելոց միտազոյն մասն
նաեւ այնպիսիք որ խնդրոյն մէջ մաս չու-
նէին. դատապարտեցան 20, 12, 7, 5, եւն
տարի երեսուստարգելութեան:

Պաշտօնական այցելութիւնը, ո-
րոնց երեքմս կարեւորէն աւելի նշանակու-

թիւն տուած են քաղաքագէտը՝ տեղի ու-
նեցան ամսոյս ընթացքին մէջ: Մոնտենե-
գրոյի Ծիգիտա իշխանը՝ Վեյ. Սուլթանին
այց ելաւ ի Կ.Պոլիս: Կոմս Մուրալիեւի ի
փոխարէն Դելկաւէի՝ այցելեց ի Պարիս
ուր մնաց ութ օր. շօշափելով նաեւ Մա-
տրիտ եւ ուրիշ տեղեր: Վիլհելմ կայսրը
կը պատրաստուէր Անգոլիա՝ իւր մեծ մօրը
Վիկտորիա թագուհոյն այցելելու, սակայն
Տրանսիլվի հետ պատերազմի ծագման
պատճառաւ ետ կեցաւ այս տարի՝ որպէս
գի — ինչպէս կ'ըսուի՝ Անգոլիացիք իւր
այս այցելութիւնն իրենց իբր ճամակրու-
թեան նշան չմկնեն: Ռուսիոյ Ինքնակալն
ալ այցելեց ի Տանիմարկա եւ ի Գերմանիա
սակայն այս պարզ ընտանեկան այցելու-
թիւններ էին:

ԲՈՒՄԵՆԻԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՌԻՍՈՒՄԵՆԱԿՈՒ

ՀԵՆՈՍՏԵՆԻԱ — Հեթանոս Հայաստանի ութ Մե-
հաններն՝ Ազաթնգեղոսն եւ Մ. Խորենացոյ
համեմատ. քննադատական ուսումնասիրութիւն
Ա. Կարիբի, 321:

ԱՇԽԵՆԻԱՐԻՍԿԻԱ — Հայաստան, Բրդստան եւ
արեւմտեան Պարսկաստան՝ քաղաքական-առ-
քիտասանայ սեպագրերու համաձայն. 325:

ՄԱՏՆԱՅԳՐԱՎԿԱ — Ժողովածոյք առակաց Վարդա-
նայ, պատմութեան Հայոց միջնադարեան մասն-
նագրութեան նիւթեր, ըստ հայագէտ Նիկ. Մարի.
331:

ԳՐԱՎԿԱ — Խիկար եւ իւր իմաստութիւնն. 334:
ԹԳՔԱՅԳՈՒԹԻՒՆ — Աղծքի եւ Ս. Լուսաւորչի
վաք. (պատկերազարդ) 338:

ՄԱՏՆԱՅԳՐԱՎԿԱ — Կ. Կոստանանց, Գրիգորիս
Աղծքականքի եւ իւր ծաղերը. 340:

ԱՅԵՆԻԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՆՈՐ ՀԱՄԱՅՆԱԿՈՒԹԻՒՆ. 342:

ԱԶԳԱՅԻՆ ԹԻՐԹԻՐԻ ԺԱՂԱՅՈՒՆԱԶ — 1. Հայկա-
կան համըգր Պարիսի համաշխարհական ցու-
ցահանդեսին մէջ: — 2. Թէ ինչու «Համալսա-
րանը» իւր տեսնելու ուղացած է: — 3. 30.000
բոտ աւելիք բարձրաբարձիւ մը: — 4. Սանա-
սարեան Վարդաբանի վարդութիւնն՝ ի Կ.Պոլիս
հաստատուել կարճամեծի կը գնէ: — 5. Գրիգոր
Հաննիանի 25 ամեայ զբաւան գործունէութեան
յոյեկանը: — 6. Մատաւէոս Մամուրեանի 50-
ամեայ յոյեկանը: — 7. Ռուսմոցի արուեստա-
հանդէսն եւ ազգայնը: — 8. Ամերիկայի Հայոց
Հրատարակչական Ընկերութիւնն եւ «Տիգրիս»
դադարումը: — 9. Արեւելագիտաց ԺԱ. Համա-
ժողովն: — 10. Պետերբուրգի Համալսարանին
Արեւելեան բաժնին 50 ամեակը: — Օգտակար
գիտելիքներ. 346:

ԲԱՂԱՅԳՐԱՆ ԵՆԱԿՈՒԹԻՒՆ 350:

ՀՐԱՏԱՐԱՐԱԳԻ ԵՎ ՀԱՏԱՆԱՅԻՆԱՅԻՆ ԽՐԱՐԱՐ

Հ. ԱՌԱՅԵՆ Կ. ՊԱՐՈՆԵ

Վ. Ի. Ե. Ե. Մ. Ի. Բ. Բ. Ե. Գ. Բ. Ե.